

A NEMI ÖSZTÖN PEDAGÓGIÁJA.

ÚJABB SZEXUÁLPEDAGÓGIAI MOZGALMAK A MAGYAR IRODALOMBAN.*

1. Szexualpedagógia és lélekelemzés.

A szexualpedagógia magyar irodalma gyarapodóban van. Legkülönfélébb táborbeli írók jelentkeznek, hogy nézeteiket, javaslataikat az ember kultúrájának és civilizációjának a maga ősi ösztöneivel való jobb harmóniába hozatala ügyében kifejtsek.

Elsőbben *Szűts Gyula* ugyanolyan ügyes, mint rövid, óvatos, nem szélsőséges, népszerű ismertetését említtem a lélekelemzésről. Szerinte az ösztönök korlátozásának szükségességéből fejlődött ki — ezek fékentartására — a sajátképeni ösztön-én fölé az erkölcs értelmében emelt *felettes én*. Ennek gátrendszerét az ösztönök árjának hajtóereje egyre áttörni igyekszik. Ösztönök és felettes én harcmentes harmóniája = egészség és jó lelkiismeret. Az ösztönök túlerőre jutása = büntudat és kriminalitás. Az ösztönök, nevezetesen a szexuális ösztön letörése, elfojtása = jó lelkiismeret + ideg- és elmeéleti zavar, neurózis, pszichózis. A felettes én, illetőleg a normális lelki egyensúly kifejlődését gyakorta zavarja a gyermek környezetének magatartása, midőn reáhatásaival (szülővel egyúttalvás, jelenlétében történő szerelmi intimitások stb.) képzeletét, szexualitását felzavarja. Annál inkább, mert a fajfenntartás ösztöne a gyermekkel születik s legalább is mint kéjkeresés (libido) kezdettől fogva hullámzatos fejlődéssel jelen van és működik. Bár alig van gyermek, kiben az ösztönrel való harcokból ily módon belső konfliktusok ne támadnának, *Szűts* elismeri, hogy nem minden gyermek szorul lélekelemzésre, viszont szerinte indokoltabb az a követelmény, hogy *minden pedagógus vesse magát alá analízisnek*. (26. l.) „Az analízis nélküli pedagógus előtt saját gátlásai eltakarják a gyermek tüneteinek, idegességének vagy rosszaságának magvát, a lelki konfliktusokat,“ minek folytán azok gyökeres elintézése terén nem tud a gyermeknek segítségére lenni, csak elítélni vagy büntetni tudja azt. Hiszem, hogy a *lélekelemzés tanainak bírálatos ismerete* a pedagógusnak új szempontokkal való gazdagodást, nem egy eset-

* *Dr. Szűts Gyula*: A lélekelemzés népszerű ismertetése. Budapest, 1932. Mai H. és Fia kiadása.

Szexualpedagógiai előadások. Munkatársak: báró *Szterényi József*, *Szél Tivadar*, *Józan Miklós*, *Steiger-Kazal Dezső*, *H. Révész Margit*, *Fodor Károlyné*, *Ego, Nógrády László*, *Bexheft Armin*, *R. Végess Ilona*, *Fodor Márk*, *Pásztor József*, *Baloghy Mária*, *Pósta Sándor*, *Keller Dániel*, *Kluge Endre*. Összeállította és előszóval ellátta: *Dr. Emödi Aladár*. Budapest, 1932. Teleia-kiadványok, 15. füzet.

Dr. Stekel Vilmos: Üzenet az anyáknak. (Briefe an eine Mutter.) Fordította, jegyzetekkel és előszóval ellátta: *Dr. Gartner Pál*. Budapest, Novák R. és Tsa kiadása.

Dr. Ballint Alice: A gyermekszoba pszichológiája. Pszichoanalitikai tanulmány. Pantheon-kiadás. *Dr. Ferenczi Sándor* előszavával. 1931.

Dr. Tuszkai Ödön: A serdülő kor orvosi és neveléstanai szempontból. Budapest, 1932. Mai H. és Fia kiadása.

ben oktatási és nevelési hibák elkerülését jelentheti. De a pedagógusok kötelező analizáltatása ugyanolyan abszurditás, mint aminőnek azt a többek által hangoztatott kívánalmat tartom, hogy viszont maga a pedagógus végezzen a gyermekeken pszichanalízist. Minden egyébtől eltekintve felnőtt egyén analízise a Freud-féle módszerrel legalább félét, gyakrabban 1—1½—2½ évet igényel átlag napi egy órával. Ez pedig olyan igénybevétel, mely, ha az egyén ennek ellentállás nélkül ily hosszú ideig átadja magát, legalább is e gondolatkörben saját bírálóképességének olyatóni átalakulását, végeredményben feladását jelenti egyelőre megalkotott ideából fejlesztett tan értelmében, aminőtől, ha egyszer belekerültek, csak egészen kivételes erősségű egyének tudnak szabadulni. Ilyenek *Freud* tanítványai közül főleg *Jung*, *Adler* és *Stekel*,¹ kik mindegyikének megvan a külön lélekelemzése s megvannak a maga, mesterük tanára esküvő hívei. *Szűts* szerint *Adler*, az individuálpszichológusok feje s e tan megalapítója, a szexuális ösztön nagy szerepét nem ismeri el s helyette a lelki zavarok létrehozásában inkább az öfenntartó (önérvényesülési) ösztön harcainak tulajdonít jelentőséget, módszere pedig elméletileg „a tárgyilagos bírálatot... nem bírja ki“, míg gyakorlatilag nem egyéb, mint „a szélesebb alapú szuggesztiós eljárások“ egyike. *Jung* is kétségbevonja a gyermekkori szexualitás nagy jelentőségét a bűn és betegség keletkezésében, módszere pedig „a szuggesztiós nevelési és elemző eljárások között találja helyét“. *Stekel*-ről mint az ú. n. orvosanalitikai iskola vezérééről úgy vélekedik, hogy módszere, midőn a nem-tudatos feltárási munkáját nem a betegre bizza, hanem azt aktívan irányítja, „teljesen távol áll a lélekelemzéstől“ s nem egyéb, mint művésziiesen intuitív és alapos orvosi foglalkozás a beteggel.

Bár nálunk a sajátképeni szexualpedagógusok tábora jó részt nem igen vesz tudomást az analitikusok tanításairól, ezeknek, legfőképen Freudnak és Adlernek hatása valamennyire benne van állásfoglalásaikban. Benne van a *Teleia* által rendezett s most füzetben kiadott *Szexualpedagógiai Előadások* 16 jeles előadójának gondolatmenetében, indítványaiiban is. Ezen előadások melegen ajánlhatók a pedagógus olvasók figyelmébe, mert a gyermek nemi életének problémáit a legkülönbözőbb szempontokból, a szülő, az író, a pedagógus, a statisztikus, a politikus, a sportember, az iskolaorvos, a gyermekorvos, az ideg- és elmeorvos nézőpontján át röviden, okosan, hatásosan világítják meg. Nem egyre közülük a továbbiakban még visszatérünk.

2. *Stekel* üzenete az anyákhoz.

Freudnak tőle elszakadt kiváló tanítványa, *Wilhelm Stekel* három kötetben ad levélbeli tanácsokat egy úrihölgynek az élet jóformán valamennyi kényes kérdésében, legfőképen a gyermek testi és lelki nevelésére vonatkozóknak. Az első rész: *Kis gyer-*

¹ Ideszámíthatók a kiválóbbak közül maga *Bleuler* is, valamint *Frank* stb.

mekkor (csecsemőkortól kétéves korig), a második rész: *Óvodás kor és az első iskolás évek*, a harmadik rész: *Serdülő kor és az érettség kora*, kötetenkint 60—80 lapon ismerteti Stekel álláspontját a hozzá intézett orvosnevelésügyi kérdésekben.

Eltekintve a három életkorbeli fokozattól, a kérdések tárgyalása mindennemű felismerhető tervszerűség nélkül, szinte ötletszerűen történik, ahogy a szerzőnek egyikről a másik éppen eszébe jut. Igaz, hogy éppen ez a kötetlenség, kapcsolatosan a levélformával, bizonyos kellemes fesztelenséget biztosít, ami legalkalmasabb forma annak a pszichoanalitikus atmoszférának megteremtésére, melyből a mű minden tétele megszületett s melyet szerzője olvasói elméjében megalapozni s az élet minden helyzetében tetteik irányítójává determinálni igyekszik. Szemben azon irányzattal, mely az egyént öröklött alkatában véglegesen megszabottnak tekinti, Stekel is *az ideges betegségeket tulajdonképpen a környezet folyományainak tartja*. Éppen ezért szülőknek és nevelőknek meg akarja mutatni „*azt a biztos utat, amelyen járva elkerülhetik a lelki betegségek veszedelmes zátonyait*“. Mindannyiunk lelkében egyformán él — mondja előszavában a fordító *Gartner Pál* is — az értelem és a szenvedély s rajtunk, nevelő munkánkon múlik, hogy mi fog győzedelmeskedni: az Isten vagy az állat. Az ideg orvos látja meg leginkább — folytatja a harmadik rész előszavában a fordító — azokat az okokat, melyek következtében a boldogságra és egészségre teremtett ember a földi pokol minden kínját szenved el... Mintha felnőtt nem lehetne boldog! A felnőttek is boldognak kell lenni és kötelességünk közkinccsé tenni azokat a tapasztalásokat, amelyeknek birtokában az utódokra emberi jövő vár.

Ez kétségtelenül szépen hangzik. Am nékem azt kellene megmondanom, vajjon az *Üzenet az anyákhoz*, mely az anyákon át az egész intelligens világhoz fordul, mennyiben felel meg a világboldogítást újszerű nevelési eszmék maghinto munkájával megvalósítani akaró céljának. A 38 levélben sok száz, fontosnál fontosabb neveléstani kérdést érint a szerző. A legtöbbit könnyedén, pár szóval, pár sorban a rutinos író s a nagytapasztalatú, de teljességgel pszichoanalitikus hitvallású orvos szinte dogmaszerű határozottságával intézi el. A problémák jelentékeny részénél azonban eljárása megváltozik. Mennél fontosabbak s főleg mennél kényesebbek, annál bizonytalanabbá és — határozott hangja, ritkított betűi ellenére — annál inkább önmagának ellentmondóvá lesz, néhol pedig az olvasót a legkényesebb ponton tanácsalanul magára hagyja a vezetés, melyre a világboldogítás eme lelkes, lángoló meggyőződésű, de egyáltalán nem ugyanoly világosságú és alapozottságú kis enciklopédiája vállalkozott. Éppen ezért szükséges, hogy ezen kétségtelenül mind szerzője, mind fordítója részéről legnemesebb intenciókkal írott munka kapcsán rámutassunk arra, mennyire nem ád az analízis a valóságban éppen a kritikus pontokon elfogadható és követhető megoldást. Bizonyításként a nemi felvilágosításnak, a gyermekek önfertő-

zésének, a fiatakorúak házasságot megelőző nemi életének és a házasodásnak, ezzel együtt az egészséges utódok nemzésének Stekel leveleiben található fejtegetéseit tartjuk szükségesnek értékkre megvilágítani.

3. *Nemi felvilágosítás. A gólyamese. Őszinteség a gyermekkel szemben. A mezítelenség kultusza, mint nevelési eszköz.*

Már a kisgyermekkorról szóló első kötetben tárgyalja Stekel e kérdést. Világos, hogy „a nevelés gólyamesét számúzni kell a gyermekszobából“. Rendben van. Mit tegyünk azonban a helyére? Mert az ezirányú kíváncsiság minden épelméjű gyermekben, amint testvérkéje van érkezőben, de előbb-utóbb anélkül is, felébred. Stekel szerint általában a kisgyermekek kérdezősi kényszere mögött mindig az a kérdés rejlik: *hogyan születnek a gyermekek?* A szerző azt az igen helyes nevelési elvet vallja: *a gyermekeket igazmondásra kell nevelni.* A gyermekek nem tudják megbocsátani, ha — akár apró dolgokban is — félrevezetik őket. Igaz, hogy nyomon követi ezt a helyes tételt ritkított szedésben az a nem kevésbé helyes figyelmeztetés: *az Őszinteségnek is megvannak a maga határai.* Mit tegyen tehát a szülő, mi a nevelő? A gólyamese helyében Stekel tanácsa: Mondja meg a gyermeknek az igazat! Mondja azt, — ezt az egyetlen szöveget ajánlja a szerző, — hogy: a gyermek az ön szíve alatt nő, a vérével táplálja, mindig nagyobb és nagyobb lesz és a végén megszületik. Ezt a boncélettani misztériumot sem az első, sem a második kötetbeli gyermek egyhamar meg nem érti s feltehetőleg képzületét még a gólyamesénél is megemészthetlenebbül és súlyosabban fogja megülni ez a felvilágosítás. A szív alatt hordott gyermek, az anya vérével való táplálkozás éppen elég sűrű misztérium. Soha ne hazudjon a gyermekének! Ez bizonyára nem jelentheti azt, hogy mindent, ami igaz, csak azért, mert igaz, megmondjunk a gyermeknek, aki azt kellően feldolgozni sem értelmileg, sem kedélyileg rendszerint nem képes. Még a már érettebb, serdülő gyermeket is, ki már nagyon sokat sejt és egyet-mást tud, tapasztalásom szerint nem egyszer egész valójában súlyosan megrendíti s egy időre, mely hosszú is lehet, megzavarja az az óvatos és teljesen megfelelő hangú és tartalmú felvilágosítás is, mely előtte a nemi élet tényeit hozzátartozóira is érvényes bizonyosság fokára emelte. Az egyébként egyáltalán nem szűkszavú Stekel, aki számos érdekes példát hoz a gyermekek idevágó kérdéseire, a fenti szövegen kívül semmi egyéb változatot nem ajánl és egy szóval sem említi, egyaránt érvényes-e avagy mennyiben változzék a fenti szöveg a 4—5—6—10 éves gyermekkel, mennyiben fiúval, illetőleg leánnyal szemben.

Biztosan Stekel is találkozott már esetekkel, mikor a felvilágosított fiú, amint teheti, maga köré gyűjti kisebb testvéreit, fiúkat, lányokat, néha ismerősöket is s előadja nekik a nagy szenzációt, nem egyszer szemléltető oktatás kíséretében. Nem mindig

tragédia az, ami ebből fejlődik, de éppen nem mindig tréfa sem. A kisebb gyermek, igen gyakran a nagyobb is, nem egyszer tévesen értelmezi a kapott választ s fiú is, lány is nem egyszer nagyobb talányokkal fejében jár tovább kora gyermekévében, mint ha azt félelték volna neki, amit az analitikusok súlyos hibának tartanak, ami pedig igenis *leginkább felel meg a valóságnak*, t. i., hogy: *ma* ezt még nem érted. Az értelmesebb, már fejlettebb gyermeknek mondható legfeljebb ilyesmi: „Ma még azt sem tudom neked jól megmagyarázni, hogy miért *virít* tavaszkor a virág, miért és hogyan *terem* nyáron gyümölcsöt a fa. Majd valamikor, ha már elég okos vagy hozzá, tanuld és megérted. Egyelőre szép dolog és örülj neki, hogy *van* virág és ugyebár jó, hogy *van* gyümölcs. Különben hiszen tudod: az állatnak is terem néha gyümölcse, a kölyke. Meg az embernek is. Ez a kis gyerek. Te is ilyen gyümölcs vagy. Vigyázzunk rád, hogy jól érij meg.“ Az analógiák útja ezzel nyitva van. Később elmondhatjuk, hogy miként a mandula, dió a tokjában, az állat kölyke s a kis gyermek is az anya hasüregében lévő, gondosan megvédett tokban, a méhben, érik meg. Az állat gyorsan, az ember sokkal sokkallassabban.² A gyermek, ha akar, kombinálhat, nincsen benne veszedelem. Amit látott, idevágót hallott, avagy ezentúl fog tapasztalni, azt ebbe a vázba önmaga is bele tudja és fogja fokozatosan korrekktúrákkal illeszteni. És azután 10—12—15 éves korában — ha a körülmények úgy kívánják, előbb is — feltéve, hogy erre magát alkalmasnak ítéli, a szülő, a férjezett, idősebb nővér, esetleg a házi- vagy iskolaorvos, alkalmat adhat ismételten is a gyermeknek arra, hogy kérdezzen. Ugyanekkor viszontkérdéssel megismerheti a gyermeknek már meglévő ezirányú fogalmait s a fejlettség és érzékenység fokához mérten óvatosan korrigálhat, kiegészíthet. Alkalmilag háziállatok falun, de városban is erre jó anyagnak szolgálhatnak. Ám itten is óvakodni kell az analógiának túlhirtelen feltárásától. Végezze el azt fokozatosan a megadott váz kitöltése útján magának a gyermeknek gondolkodó elméje. A *fordító* helyesen érzi, hogy mestere szövegében itten pótolni való maradt. Ám — nézetünk szerint a célon túllőve — a hasáb alatt azt mondja: „Mindég arra és csak arra kell felelni, amit a gyermek kérdez. A válasz egyszerű és igaz legyen és ne féljünk a kényelmetlen és illetlen vallomásoktól, mert a gyermek nem a pikantériáért kérdez.“ Tehát a kérdésekre adott válaszokban *kíméletlen nyíltság* volna a helyén. S ez éppen *nincsen* helyén. Jellemző, hogy maga Stekel, ki a nemi felvilágosítás kényes és nehéz kérdésében a gyermekkel szemben, tekintet nélkül korára, a teljes őszinteséget ajánlja, maga is a harmadik kötetben (58. lap) igen szépen, okosan és helyesen mondja: „A titoknak is megvan a maga funkciója az ember lelki világában. Ha egy titkot elveszünk az ifjúságtól, akkor másikat fog keresni. Mindig lesznek homályos, érthetetlen és sejtelmes titkolózások.“

² Esetleg jó, bár az analógia benne gyengébb, Fodor középiskolai tanár példája (Szexuálpéd. Előad. 61. l.): „Bennem termettél, mint almában a mag.“

A meztelenségnek napjainkban terjedő kultuszáról szólva *Stekel* éppen ez oknál fogva elítéli még az *egyneműek meztelen tornáját is*, annál inkább a *különneműekét*, úgyszintén *szülők meztelen együttfürdését gyermekeikkel*. Vitába száll egy analitikus írónóval, ki igenis e kultusznak előharcosa. „Szép szavakat mond a laikus analitikus nő, praktikusan azonban kivihetetlen ez a tanács, mert nincsen tekintettel a káros következményekre.“ Mi is így vélekedünk. Majd ha az ember megint olyan fokra súlylyed, hogy barlangokban vagy fák tetején él, akkor mondhat le a szemérem követelményeiről. Bizonyos azonban, hogy a meztelenség kultusza, mint a meztelen igazmondás nyomában járó árny, ma már igen konzervatívnak feltételezhető elmélet is inspirál. Így éppen a *Szexuálpedagógiai Előadások* egyik kiváló munkatársa, *Józan Miklós*, láthatólag az élet valóságaival szemben tanúsított tájékozatlanságában mintaként hivatkozik egyes nyugati országok Rousseau és Pestalozzi elvei szerint vezetett vidéki nevelőotthonaira, melyekben „pórén fürödnek szabadban tanítók és tanulók. A nemi kérdést ott nyíltan tárgyalják, mint egészen természetes dolgot, ami önmagától értetődik... Ez a legjobb gyógyszer a nemi kívánságok túlkapásai és eltévedései ellen“. S utána fájdalmasan jegyzi meg: „Hogy nekünk — egy-két kísérlettől eltekintve — mikor és hol lesznek ilyen nevelőotthonaink, ki tudná megmondani?“

Egy másik analitikus író, *Bálint Alice*, *A gyermekszoba pszichológiája* című komoly tanulmányában, mely pedig analitikus voltának határozottságában szókimondóbb, merészebb és egyvonalúbb, mint *Stekel* levelei, szintén megállapítja, hogy a gólyamesét a gyermek becsapásnak érzi és már kicsi korában, mire a szerző számos, igen találó példát sorol fel, igyekszik magának annak pótlására mindenféle elfogadhatóbb elméletet alkotni. Érdekes azonban, hogy *Bálint Alice* olvasójának, ki eléjogosan és helyes, őszinteségében is finom, meleg módon tállalta e kérdést, mint számos nevelési probléma kulcsát, egy szónyi tanácsot nem ad, hogyan és mint próbáljon a kérdésben csemetéjével őszinte lenni.

Tuszkai Ödön is *A serdülőkor orvosi és neveléstani szempontból* című most megjelent okos kis könyvében a nemi felvilágosítás módjáról csak annyit árul el (119 l.), hogy a szülőnek és nevelőnek igyekezni kell megszerezni a gyermek bizalmát, hogy az e „sokszor igazán végzetes felvilágosítást“ ne lexikonból, ne cselédek avagy kocsisok útján szerezze meg. *Tuszkai* egyébként maga is elismeri a gyermek nemiségének már a 8–10 hónapos korban, sokszor korábban, máskor későbbben való első jelentkezését, majd egy újabb erotikus hullám mutatkozást a 3–4 éves, majd megint a 9–11 éves korban mint ú. n. praepubertásos periódusban. *Révész Margit* a *Szexuálpedagógiai Előadásokban* lányokra e harmadik szakot a 11–14. életévre teszi. *Tuszkai* említi is saját felvilágosító előadásait, melyeket fiúknak, lányoknak, mint iskolaorvos tartott. Tanácsadásait s felvilágosításait azon-

ban itt tárgyalt könyvében nem közli s ezek különben is csak már serdülő vagy serdülés utáni fiatalokra vonatkoznak.³

4. Maszturbáció (onánia, önfertőzés, önkéjelgés).

Helyesnek tartom a pszichoanalitikusok azon törekvését, hogy az önfertőzésről fiatalok, szülők, nevelők, de nem kevésbé orvosok körében itt-ott még ma is fennálló, e szokás helytelen, illetőleg káros voltát túlzottan sötét színekkel kifestő felfogásokat a valóságnak megfelelő mértékre redukálják. Miként azonban a legtöbb vitatott kérdésnél lenni szokott, úgy történt a jelen problémánál is. Ellensúlyozásként a Freud-iskolabeli analitikusok, de részben *Stekel* és hívei is *valósággal egészségtani berendezésnek állítják be az önfertőzést*, melyet pedig a mult század orvostudománya túlnyomóan az egészséges fejlődésre súlyosan veszedelmesnek, szellemi és testi visszafejlődést okozónak, gerincgagy-i és agyi szerves megbetegedéseket előidéző rémnek festett nemcsak a fiatalok fantáziájára spekuláló népszerű könyvekben, de komoly orvostudományi munkákban is. Szó sincs róla, már jóval *Freud fellépése* előtt *Mantegazza* és mások is tiltakoztak az ily beállítások ellen, melyek a fiatalok sárga az elriasztás kedvéért súlyos büntudatot, depressziókat, egyre megújuló, de egyre újra megszegett fogadalmakból táplálkozó kétségbeesést, itt-ott öngyilkosságot is eredményeztek. Bizonyos azonban, hogy e túlzások ellen a következetes hadvezetés kezdeményezése az analitikusok részéről történt. Az *Üzenet az anyákhoz* magukat az anyák millióit akarja belévonni felvilágosításaival abba a propagandába, melynek főcélja az *ifjúság lelkének felszabadítása egy téves büntudattól* s annak főleg az érzékenyebbeknél mutatkozó következményeitől. A szándék helyes, a vállalkozás érdemes. A hiba az, hogy *Stekel* is beleesik ugyanabba a túlzásba, mint legtöbb analitikus társa s a fordítónál együtt majd hogy oltárt nem emel az önfertőzésnek. Tudniok kell az anyáknak, — mondja *Stekel*, — hogy „a csecsemők onániája normális jelenség. A szülők ne búsuljanak emiatt

³ „Úgy véltük, sok mással egyetemben, hogy a középiskola két felső osztályába járó tanulók vannak azon korban, melyben a szükséges felvilágosításokat meg kell adni... (95. l.) „A felvilágosítás kérdése... 17–18 éves fiúk előtt meghaladott álláspont; az, amiről szó lehet: az a genitális élet egészségtana, illetőleg e bántalmak megelőzése... (98. l.) „A haladó orvosi tudomány vívmányaként, de a magam legjobb meggyőződése alapján is az abstinenciát, a tartózkodás elvét hirdetem a baj megelőzésének tanában” (97. l.). Ezzel nehezen egyeztethető össze egy további kijelentés, mely szerint ahogy *A pályaválasztás konfliktusairól* szóló fejezetben mondja: „egy 6–7 éves kisleányka szülői... kértek tanácsot tőlem, mit tegyenek, hogy kisleányuk ne legyen táncosnővé... mert nekik táncosnőkről különösen súlyos előítéleteik voltak s így mindenekelőtt a szülőket kellett meggyőznöm arról, hogy ez a felfogás elavult és hogy nem igaz, hogy minden táncosnő... erkölcselenségbe esik, mert ma a nők kiszabadítottuk a nemiélet börtönéből, midőn a szexuális életet nem tartjuk „az erkölcsnek”. Másrészt azonban nem azért él valamely táncosnő nagyobb szexuális életet, mint más, mert a pálya kényszeríti erre... hanem a természettől nagyobb erotikumú nők mennek táncművésznőnek csakúgy, mint valamely más irányú művészi pályára, mert ez a művészet az ő szexualitásukat a szó legnemesebb értelmében szublimálja”, (185. l.). Ez bizony csupa ellentmondás.

és hagyják a gyereket, csináljon, amit akar.“ (I. 15.). Sőt ellenkezőleg „ennek megzavarása kiszámíthatatlan következményekre vezet.“ (15. lap.) Hogy honnét veszi Stekel ezt a, viszont az anyákat rémesen fenyegető állítását, illetve ezt állítólag alátámasztó biztos tudását, az előttem rejtély. A továbbiakban azt is közli Stekel az anyákkal, hogy a csecsemők onániája igen gyakran *eszméletvesztésszerű rohamokban* mutatkozik, még pedig a párosodás aktusát utánzó ütemes rángatózással, melyet még tapasztalt gyermekorvosok is csodamódra epilepsziának hajlandók nézni. Merész, következményeikben végig nem gondolt, könnyen súlyos tévedésre, sőt későbbi epilepsziák alapjának megteremtésére vezető kijelentések ezek. De onánia Stekel szerint az *ujjak szopása*, a szoptatóanya blúza után kapkodás, a párnacsücsök szájbavétele és az *ágybavizelés* is mindig legalább is szexuális jellegű. Stekel szerint: „fontos szabály az, hogy a *gyermeket magára kell hagyni, hadd foglalkozzék magával.*“ (17. l.) De mit csináljon az anya ezzel a négy lapon át fejtegetett tanáccsal, ha az ötödiken viszont azt olvassa, hogy a *gyermekek dühösége*, valamint a *félelmetes hangrészgörcsök*, miket kitűnő tanárok is tévesen angolkórságból eredőknek tartanak, s az ellene rendelt irtóztató csukamájolajjal keserítik el a gyermek életét, úgyszintén a *fulladásos rohamok nem egyebek, mint a magára hagyott* és ezáltal „megkínzott gyermek dühkitörése.“ (21. l.) E szerint egyaránt bűnös, aki gyermekét magára nem hagyja és az, aki magára hagyja.

Voltaképpen csak a harmadik kötetben tudjuk meg, hogy az *első gyermekkori onánia* helyes neveléssel a serdülés korszakában megszüntethető, illetőleg a serdülés korában *magától* szűnik meg. Zárójelben azonban ezt találjuk: „legalább is a legtöbb esetben.“ Ha ez igaz volna is, bizonyos másrészt, hogy a legtöbb igazi onánia a serdülés korában kezdődik. Ezt a *serdülőkorbelti onániát* azonban már sokkal komolyabb valaminek tartja maga a szerző is. Szerinte is gyakran okoz súlyos lelkiismeretbeli konfliktusokat és sok serdülőkorbelti öngyilkosság vezethető vissza az ellene folytatott kilátástalannak tetsző küzdelemre. Ám, hogy mi lesz ebből az egyént elég gyakran a felnőtt korba, sőt a házaseletbe is elkísérő, a fizikai szerelem igazi örömeitől alattomos konkurrens erejével számos esetben partnerével együtt megfosztó szenvedélyből, hogy *mit tanácsoljon ellene a szülő, a nevelő, az orvos*, a harmadik kötetben is megfélekedzik nyilatkozni a szerző. Csak a *fordító* gondoskodik némi pótlásról — a hasáb alatt. „Nagyon kevés ember van tisztában azzal, hogy az éjjeli magömlés és az onánia teljesen ártalmatlan, — mondja. — Az onániából semmiféle testi vagy lelki károsodás nem származik és csak a helytelen felvilágosítások és nemi ijesztgetések következtében túlterhelt lelkiismeret tüneteit érzik a bűnös onanisták. A serdülőkör után magasabb nívón, a nemi egyesülés formájában intézi el az egyén a nemi vágyait. Ha felnőtt onanizál, az sem káros, hanem kóros lelki jelenség... stb.“

Bálint Alice szerint is feltétlenül szükséges, hogy „az onániának, mint az egyik legfontosabb lépésnek az egészséges szexuális organizáció irányában megadjuk a megillető helyet.“ (66. l.) Sőt szerinte „az onánia elmaradása éppúgy betegségnek minősíthető, mint a mértéktelen onánia.“ S „nyugodtan engedélyezhető“, de csak „mindaddig, míg nem veszélyezteti a gyermek szociális teljesítőképességét (játék, iskola, pajtáskodás).“ Ezen határvonal szerintünk nagyon is homályos. Pedig egyébként Bálint Alice igyekszik világos tanácsokat adni a nevelőknek, hogyan lehet elnéző magatartás mellett az onánia mértéktelenné válását megakadályozni. Hangsúlyozza, — igen helyesen, — hogy az onánia nemcsak testi, de egyúttal bonyolult lelki s főleg fantáziákkal kapcsolatos folyamat. Ezek tartalma szerint a gyermek első szerelme, — az analitikusok szerint tehát a másik nembéli szülő, — minek folytán az itt támadó összeütközéseket a félelem és büntudat érzelmei kísérik. Minél súlyosabban kínozzák a gyermeket e fűriák, annál inkább menekül az onániába, mint vigasztalóba. A félelmét még növelő fenyegetések és ijesztgetések e bűvös kört csak erősíthetik. A szerző nevelési tanácsa az, hogy óvakodjunk attól, hogy a gyermeket akár túlzott szigorral, akár túlzott kényeztetéssel arra készítjük, hogy a mértéktelen önkéjlgésben⁴ keressen vigasztalást. Ne megtorló intézkedéssel, sem fenyegetésekkel ne próbálkozzunk, de igyekezzük megtudni, nem történt-e valami, ami a gyermek lelki egyensúlyát megbolygatta. „Sohase felejtjük el, hogy az onánia nem rosszaság, hanem az unatkozó, beijesztett vagy túlzó gyengédséggel felizgatott gyermek vigasztalója.“ Az okokat kell tehát kitudnunk s kikűszöbölnünk, és csak azután próbálkozhatunk meg a szokássá vált önkéjlgésnek intelmekkel, foglalkoztatással és az önmegtartóztatás jutalmazásával való megszüntetésével.

Lényegileg az analitikusok tanításával egyezik meg e téren *Tuszkai Œdön* álláspontja is. Szerinte a mai gyermekek, tán kárpótlást keresve a sok örömtelenségért, még általánosabban onanizálnak, mint elődeik. Az egyáltalán nem erotikus, tehát nem önkéjlgő gyermekek túlnyomó része fejletlen, infantilis, beteg avagy homoszexuális, esetleg egyéb perverz hajlamosságú. Megállapítja, hogy bár a szemérmetességet „bizonyos helyes és egészséges határok között“ ápolnunk kell, másrészt az onánia „bizonyos mérsékelt határok között“ nem félelmetes jelenség és „általában elszoktatható minden további káros hatás nélkül.“ Hangsúlyozza, hogy maga az önfertőzés szó helytelen, hiszen semmiféle fertőzéssel nem jár. Sőt némiképen pártolja is a szokást, midőn kijelenti, hogy általa a serdülő vagy fiatalokú önfertőző nem keresi fel az olcsón és könnyen elérhető másik nemet, miáltal az onánia bizonyos *védelmet nyújt a valóságos nemi fertőzés ellen* (116. l.). Másrészt szerinte azon kérdésre,

⁴ Ezt a magyar kifejezést ajánlanám a tartalmilag téves „önfertőzés“ helyett.

hogy ártalmas-e a maszturbáció, határozott igennel felelhetünk, és hangsúlyozza, hogy szokássá válása, intenzív üzése teljes testi és lelki kimerüléssel, akaratgyengeséggel, törődöttséggel, neuraszténiával és hisztériával stb. is járhat. (102. l.) A *leszoktatás eszközeiként* a tornát, kötelességteljesítést, főként a szülőhöz, nevelőhöz való bizalom fejlesztését ajánlja. Igen okosan elismeri azonban, hogy mindennek megvalósítása „a gyakorlatban sok gondot okoz és nem mindig sikerül.“ Végül, bár a pszichoanalízis tanításait jó részükben magáévá teszi, óv annak túlzásától és helyesen azt ajánlja, hogy: sehogyz se rendezzünk vadászatot a gyermek szexualitásának kifürkészése és kiölése oéljából. (120. l.)

Közel négy évtizedes orvosi tapasztalás alapján itt, a pedagógus fórum előtt *magamnak* is le kell szögezmem, hogy igenis, *az önfertőzésnek, főleg ahol gyakrabban és hosszabb időn át sűrűn* — egyes esetekben szinte elképzelhetetlenül sűrűn — *űzik, érzékenyebb idegzetűeknél*, egészen függetlenül az elég gyakran hiányzó ijesztgetésektől és lelki harcoktól is, *megvanak a káros következményei*. Igen gyakran a szenvedéllyé vált szokásnak a figyelem s főleg az emlékezőképesség időleges, de néha az egész életre terjedő igen feltűnő megromlása az első velejárója. Ennél az iskolai haladást néha számbavehetően hátráltató tünetnél komolyabb az elhúzódo, nevezetesen az érett korba is benyúló önkéjelgés nyomában mutatkozó, mindennemű önszemréhányástól s hasonlótól teljességgel függetlenül beálló nemi ideggyengeség (neurasthenia sexualis) a maga különböző formáiban a férfiaknál és a normális *szexuális kéjézés hiányossága vagy teljes hiánya*, illetőleg ebből eredő kielégíthetlenség a női nemnél. Hogy ez sok örömtelen szomjúságnak, örökös keresgélésnek, házasságrontó, néha házasságbontó imbolgásnak, néha a jellemet alapszerkezetében megváltoztató, az egyénre, környezetére egyaránt érthetetlen nyugtalanságnak, a legkülönbözőbb ú. n. ideges tüneteknek a közös forrása, arról bővebben értekezni, túlmenne jelen sorok sajátképeni keretén.

5. A fiatalság házasságon kívüli nemi élete.

Stekel fordítója, Gartner Pál, aki a hasáb alatt nem egy helyütt túlmegy a mester, illetőleg a szerző próféciáin, — mint már fentebb is idéztük, — a maga részéről egy szerény jegyzetben az önkéjelgés ellen igen rövid és gyökeres megoldást vél ajánlhatni, melyet bátran le is ír: „A serdülőkor után magasabb nívón a nemi egyesülés formájában intézi el az egyén a nemi vágyait.“ A „magasabb nívót“ nem egészen értjük. Ami félre nem érthető, az az, hogy a serdülőkor után a nemi ösztön kielégítését a *lege artis* nemi egyesülésben találja megoldhatónak — mindennemű feltétel megszabása nélkül. Valóban, *az ifjaknál* ez többnyire így is van. Lehet vitatni, hogy ez jó-e vagy helyes-e. Semmiesetre mindenkire egyforma, egységes merev

szabállyal e kérdés a tapasztalat tanúsága szerint el nem intézhető. A nemi absztinenciáról a *Teleia* által kiadott Szexualpedagógiai Előadásokban közölt *Nemi betegségek elleni védekezés tízparancsolatja* azt hirdeti: „Nemi tartózkodás soha nem tesz beteggé, sőt erősíti s izmosítja testedet és lelkedet, záloga lesz házasságod boldogságának és biztosítja ivadékaid egészségét.“ Az erősen pszichoanalitikus gondolkodású s szigorúan természettudományos alapon álló svájci pszichiáter, *Bleuler* is feltétlenül ártalmatlannak mondja a nemi absztinenciát. *Magam* is az *absztinenciát* nem egy esetben igazoltnak találtam, de elhallgatnám az igazságot, ha ki nem mondanám, hogy nem mindenkiére ártalmatlan. Nevezetesen oly esetekben, ahol a korai házasság a gazdasági vagy egyéb viszonyok folytán kivihetetlen s ott, ahol a férfi szűziessége kényszerűen a harmincas évekbe is belényúlik, később az évtizedes gátlások, a tartós nemhasználat és az elnyomás az ivari képesség aktiválódását, midőn az sorra kerülne, felette megnehezítik s az ehhez kapcsolódó lelki tusákból súlyos válságok támadhatnak, amint ezt is nem egy esetben láttam. Valóságban az absztinenciára való tartós reáhatározásra s annak mindennemű maszturbációs aktivitás nélkül való, a férfikorba belényúló megtartására leginkább az olyan alkatúak hajlanak, akik részben belső mirigyrendszeri (endokrin), részben idegfejlődési tényezők hatása alatt hűvösebb, elnyomásra, hasadásra hajló (schizothym) jellemalkatuknál fogva ab ovo természetsszerűleg készebbek az ily, akár félelemből, akár rajongásból eredő ideális áldozatokra. Éppen ezek azonban már ezen alkatukból kifolyóan, de még láthatólag fogadalmuk megtartása szolgálatában is az ösztönük magasztosításáért vívott küzdelmükben nem egyszer hajlamosabbak kóros ösztönirányzatoknak legalább gondolatokban, akarásuk ellenére való kitermelésére, ebből fakadólag énjük hasadásaira.

Érdekes, hogy éppen a legkritikusabb ponton, a *szűziesség kérdésében* sem *Stekel*, sem szűkszavú fordítója *nem tesz különbséget a két nem között*. Eszerint a serdülőkor után a nemi egyesülés a lányokra nézve is magától értetődő elintézés-ként volna tekintendő. Tudjuk, hogy a valóságban, nemcsak napjainkban, hanem régi időkben is, nem egy helyütt többé-kevésbé titokban valóban így volt, illetőleg így van, s hogy modern írók ezt irányregényeikben éppen az analitikusok hatása alatt elég nyíltan propagálják is. *Maga Tuszkai Ödön* is azt írja, hogy „ma a nőket kiszabadítottuk a nemi élet börtönéből, midőn a szexuális életet nem tartjuk az erkölcsnek.“ (135. l.) Sehol egy szót nem látunk ellenben az ily, a házasságot megelőző nemi kieléssel együttjáró életmód természetes, illetőleg természetellenes következményeiről, a megtermékenyülés ellen való, súlyos lelki izgalmaikkal és felette gyakran testi veszélyekkel, néha egész életre terjedő károsodásokkal kapcsolatos küzdelmeikről, a nemi infekció bekövetkeztének veszedelmeiről, az ily életmódhoz nem egyszer kapcsolódó értelmi és etikai lecsúszás-

ról már a házasság előtt. Akik a nagyközönségnek, az anyáknak irván, hirdetik a nő, a lány illetén nemi felszabadítását, nem vehetik rossz néven azt a kérdést, melyet lehetetlen hallgatással mellőzni: ajánlják-e ezt a távolállóknak nyomtatásban ajánlott lépést tőlük kevésbé távolállóknak is?

Ismerjük az érem másik oldalát is, a valóban *ép alkatuk ellenére* hosszan vagy végleg *hajadonon maradt szűzek* számtalanszor keserves sorsát. Tudjuk az *ivari ösztön szublimálásának* ott, ahol ez az ösztön a maga becsületes erejében ölelésre és nem-tudatosan magzatra vágyva jelen van, *csak papirosan könnyedén megvalósítható lehetőségeit*. A természettudományos álláspont nem lehet hajlandó egyszerűen pálcát törni és kárhozatra ítélni azokat, akik becsületes küzdelemben esetleg mégis elbuktak, avagy a fentiekhez hasonló tanácsok alapján „meggyőződésből”, mintegy „a haladás úttörőiként” léptek a szabad szerelem merész és veszedelmes ösvényére. De teljesen *abszurdnak tartjuk a nemi közlekedés elvi megengedését vagy pláne ajánlását a lányoknak* mindaddig, míg az emberi társadalom a házasságnál számos gyarlósága ellenére tökéletesebb, az *egyént és a családot* testileg, szellemileg és erkölcsileg nagyobb biztossággal tűrhetően meg nem védő intézményt ki nem fejlesztett. Erről pedig — a ma emberét ismerve — belátható időközön belül előreláthatólag csak regényekben lesz szó.

Mindezen nehézségekről *Stekelnek* az anyákhoz intézett három kötetében, a nemi kérdést szinte minden levélben újra felszínre hozó tárgyalás ellenére, alig van szó. Ha csak nem tartjuk elintézésnek a következő tanácsot, mit Stekel harmadik kötetében (18. l.) ád. „A szerelemtől és a szexualitástól, mondja szemrehányóan az anyának, ki lányát állítólag azzal kergette bele egy hitvány csábítóval való intím viszonyba, hogy a szexualitást meg akarta vele útáltatni, meg kellett volna mondania, hogy az embernek érettnak kell lennie a szerelem szentségeinek elfogadására és az ártatlanság megőrzését tűzze ki ideálnak, amíg az az egy, az igazi férfi, elérkezik.” Házasságról mint feltételről szó itten sincsen. Arról sem, hogy mik legyenek a lányra nézve az „*igazi férfi*”-nak biztos kritériumai.

6. *A házasság és a nemi ösztön legitim teljesülése.*

A nemi probléma házasság előtti nehézségeinek útvesztőjéből a kivezető utat általában a korai házasságban szokták keresni s a gyakorlatban is, ahol lehet, megvalósítani. Valóban, ez volna ma a legjárhatóbb s legtermészetesebb út, ha a gazdasági élet rettenetes nehézségeinek egyre újabb fokozódása szinte tiltó falat nem emelne az ily megvalósítások elé. Nehéz megmondani, nagyobb erkölcsi bátorság vagy nagyobb könnyelműség kell-e manapság az ily házasságokhoz, főleg ha nem jelentenek eleve is *szövetkezést a családalapítás elhárítására.* Meglepő módon Stekel a korai házasságot ugyanúgy ellenzi,

mint a *fiatalkorúak próbaházasságait*. Igen helyesen mondja, hogy *férfi csak akkor nősülhet, ha feleségét el tudja tartani*. Stekel egyébként még a *korai eljegyzést sem ajánlja*; egyebek között azért sem, mert „az ideális követelés az lenne, hogy a jegyesség tartama alatt mindkét fél tiszta maradjon. Erre pedig a legkevesebb ember képes.“ (66. l.) Tehát Stekelék recipéje szerint: a) eljegyzés előtt a megelőzőleg adott tanácsok értelmében a serdülés befejeztével szabad a szexuális kiélés fiúra is, lányra is bárkivel, akit az igazinak tartanak, csak b) éppen az eljegyzés alatt állana a bőjt. Lám, minő zsákuteába keveredik szerzőnk s mily kínos őszintétlenséggel vergődik, hányódik saját meggyőződésével sem összeegyeztethető, félig kimondott tanácsa, a házasság előtt már szabad szerelem nyílt hirdetése és a szüzi tisztaság reánézve, úgy tetszik, rokonszenvebb, de őszöntanával össze nem igen egyeztethető tételeinek ajánlása között. Azt a harmadik lehetőséget, hogy az ily korán jegyesek a házasság előtt kezdjék meg a nemi életet, csak azért nem ajánlja Stekel, mert „ennek a megoldásnak is megvannak a maga veszedelmei.“ De melyek azok? Nem a gyermekáldás megkerülésének pocsolója, nem a nemi infekció veszedelmei, szerinte éppen csak az, hogy esetleg a szenvedélyek lecsillapodnak, mire a fiatalok megköthetik a házasságot s ez aztán zavarokra vezethet. Ebből az előzők alapján logikusan csak egy következhetnék, hogy t. i. mással, idegennel éljék ki magukat, hogy egymást idő előtt meg ne unják. Érdekes az is, hogyan-mint oldja meg a *szülő állásfoglalását gyermekre ily korai házassodási tervével szemben*. „Mikép bírja rá tehát fiát arra, hogy felhagyjon eljegyzési terveivel? Kerüljön minden kényszerszert. *Ne tanácsoljon, ne kérlelje őt, hanem úgy beszéljen vele, mintha az emberi tudás és akarat Olympusán trónolna.*“ Hogy ezzel az orakulummal mit csinál a kétségbeesett anya, azt nehéz megmondani.

Mai viszonyaink között a nemi kérdés *szennytelen* megoldása szempontjából egyedül célravezetőnek tetsző *korai házassodás* csak a legritkább esetben ajánlható, mert ebben a korban a legkevesebb férfi tudja az eltartásnak még szerény formáit is életpárja és leendő utódai számára valamelyes valószínűséggel is biztosítani. A házassághoz joggal megkívánt biztos eltartás lehetősége napjainkban legtöbbször ottan sincsen meg, ahol a férfi is, a nő is kezdettől fogva résztvesz az életfenntartás gondjaiban. Ezen a valóságon csak a szépségmentes optimizmus teheti túl magát, a nehézségeken csak a világ mai válóságának egyre várt, eddig ugyan sajna még halvány színekben sem mutakozó megszűnése egyrészt, az életstandardunkhoz fűzött követeléseknek hosszú időre magunk és utódaink részére egyaránt való lényeges leszállítása másrészt, fog tűrhető változást hozhatni. *A szellemi és erkölcsi vezetőknél* már ma kellene azzal törődniük, hogy az emberiségre reászakadt ezen nehéz korszakban a kultúra és civilizáció minden proféciák ellenére

el mégse vesszen, sőt a szenvedések és lemondások tisztító tüzből legalább a jövő nemzedékekre egyszerűbb vonalakban megbízhatóbb civilizáció s elfajulástól elvezető kultúra virradjon. Tudomány és vallás, józanság és idealizmus karöltve képesek csak kivezetni az emberiséget a mai pocsolyából, amelybe a civilizációval való visszaélés és a kultúrával való élni nem tudás a maga éretlenségében belévitte. Ezeknek az erőknél öszszefogása kellene, hogy a mainál tűrhetőbb formákban megoldja a nemi kérdés kétségtelenül megoldatlan, még pedig mind a természettudomány, az orvostan és higiéné, mind a társadalomtudomány s az etika szempontjaiból teljességgel megoldatlanul maradt problémáit is.

Már a fentebb kifejtettekből világos, hogy a nemi problémákat *semmiféle malthusianizmus, marxizmus elveivel sem lehet valóban tűrhetően, vagyis a testi és a lelki természet érdekeinek megfelelően megoldani.* Még kevésbbé remélhető megoldás a *Stekel-féle nevelési receptekből.* Hiszen szerzőnk azt állítja, hogy: *minden ideges megbetegedés és talán minden fogyatkozásunk a természet ellen elkövetett bűnök következtében áll fenn.* A természetnek minden megnyilatkozása — úgy hirdeti — szent, és csak akkor szentségtelenítjük meg, ha beszennyezzük, vagyis vétünk ellene. A természet kérlelhetetlen és minden erőszakoskodás megbosszulja magát. *„A nevelésnek el kell kerülnie mindazt, ami a természetet akarja elfojtani!”* (III. 7.) Csodálatos, hogy ezek után *Stekel a fiatal házásoknak leghatározottabban minden feltételtől függetlenül, tehát minden körülmények között a gyermekáldástól való tartózkodást ajánlja.* Az egyik kötetben pár hónapi várakozást ajánl, mely alatt látniuk kell, beteljesednek-e azok az álmok, melyek a házastársak lelkében éltek. (II. 47.) Ismételten hangsúlyozza, hogy egyáltalán *„csak boldog szülőknek van joguk gyermekhez.”* Ha a boldogszt szoros értelmében vesszük, félős, hogy az emberiség hamarosan kipusztul. De 24 lappal utóbb szerzőnk utalva a hibás választás nyomán kényszerűen bekövetkező *válásnak* a gyermekekre járó hátrányaira, a *mostoha szülő* problémájára, dült betűkkel már azt írja: *„azért jönnek tartom, ha a fiatal házások várnak egy ideig és nem sietnek a gyermekáldással és csak akkor adnak egy új embernek életet, ha az első esztendőök viharait túlélétki.”* (II. 70.) Itten tehát a házasodástól fogva *esztendőkön át a természet legelementárisabb folyamatának kijátszását kívánja az együttélő fiataloktól,* kiknek pedig a házaság, illetve eljegyzés előtt bárkivel, akit az igazinak tartanak, a nemi együttélést eléggé félre nem érthető módon érett koruktól fogva ajánlotta. Külön nehézség állja útját ezen előírás követésének már annyiban is, hogy *csak olyan módszerek alkalmazasak igazán annak megtartására, melyek a nő testi épségét legsúlyosabban kockáztatják, illetőleg a férfival a házasetetet inkább előbb, semmint utóbb megútálttatják.* A legkiválóbb nőgyógyászok szerint is a megtermékenyülésre alkalmas, illetőleg

hajlamos nő előbb vagy utóbb minden óvatoskodás ellenére megtermékenyül. A teljes tartózkodástól eltekintve csak olyan módszer segít biztonsággal, mely a nemi aktust igazi valójából teljesen kiforgatja s a férfit szinte biztossággal lelkileg, előbb-utóbb testileg is, elszakítja hitvesétől. Legyen szabad itten álláspontomat *Az emberi elme* című munkámból (II. köt., III. lap) vett idézettel megvilágítani. „Az ifjút, aki szexualitását egyetlen női eszményhez kötötte s házasságáig tartózkodik az erotikus kiélés minden formájától, valamint a házasságba a viharos legényélet hanyattatásai után bemenekülni óhajtó, sokat élt férfit egyaránt súlyos csalódások fenyegetik. A nő az esetek nagy részében nem odaadó részes, de tartózkodó hűvös áldozat. Később pedig, minnekutána néhány gyermeknek életet adott, felmelegszik ugyan, de a további ivadéktól való félelmében áldozatokat követel, melyek a férfit akaró, elhatározó és cselekvő erejében, melynek legközpontibb kifejezője; az ivari aktus, tétovázóvá, meghátrálóvá, önmagával meghasonlóvá teszik. E körülmények azonban előbb vagy utóbb nemcsak a házasság aktus, de az egész gondolkodás és érzés terén elválasztó réteget emelnek a házastársak közé. A rendellenes ivari élet feletle gyakran gyengíti s ennek ellensúlyozására másfelé kergeti a férfit, szóval annál mélyebbre taszítja vissza a házaseséleten kívül eső fertő irányába, mennél magasabbnak, eszményibbnek vélte és élte házassága légkörét. A nők egy része pedig már önző félelemmel vonul be a házasságba, eleve védekezik a leendő ivadékl ellen s egész figyelmét, akarását az utódok elleni védekezésre koncentrálja. Hogy ily esetekben maga az ösztön igazi végső kiéléseiben elfojtva, a félelem és óvatosság gondnoksága alá helyezve, elferdül, felületen járó sekélységekben, erotikus gondolkodásban, beszédben és viselkedésben meríti ki energiáját, szóval *atrophiára ítéltevé, kifelé hypertrophiát színlel*, arról mindennap van alkalmunk meggyőződni...“ Stekel pedig a természet szentségét hirdetve, éppen a házaseslet küszöbén hónapokon, éveken át a természet életfenntartó törvénye ellen való vétkezésre biztatja a fiatalokat.

Nem vagyunk szemfogatók. A valóságban az orvos elég gyakran kerül abba a kényszerű helyzetbe, hogy a házastársaknak a nő betegsége, nagymérvű gyengesége s egyéb, itt nem tárgyalható orvosi körülmények miatt a megtermékenyüléstől való tartózkodást, sőt esetleg a nőnek e képességtől való megfosztás éppen nem kockázatmentes útját kénytelen ajánlani. Sem az egyiket, sem a másikat tapasztalt, szakavatott és beteget lelkijének egészségének érdekeit is szem előtt tartó orvos könnyűszerrel nem teszi. Lehetetlen, hogy minden esetben ne érezze, hogy — igaz, az élet épsége érdekében — mint avatkozók épséget és életet destruálóan az emberi ravaszság adta fegyverekkel a természet, legalapvetőbb, az élet folytatódását lehetőssítő és biztosító, legősibb folyamatainak menetébe.

Közelesőnek látszhatik a kérdés, vajjon pedagógiai folyóiratban jogosult-e és helyes-e a nemi kérdésnek olyatén, a gyermek- és fiatalkoron túlmenő tárgyalása, mint ahogy az az előzőkben, főleg az utolsó, a házasság szexuális higiénéjével foglalkozó fejezetben történt. Azt felelhetném, hogy szükségessé tette ezt Stekel az anyákhoz s bennük és általuk a nevelőkhöz intézett könyvének e problémával több helyütt s többféle vonatkozásban való foglalkozása, minek folytán az ismertetés és bírálat sem térhetett ki e kérdés elől. Ám ettől függetlenül azt is vallom, hogy a felnőtt embernek is megvan vagy helyesebben meg kellene, hogy legyen, a maga ösztönpedagógiája, melyet olyanoknak kell megírniok, akik az embert az élet minden nevelőintézetnél szigorúbb iskolájában látják igazi vezetés nélkül hanyódni, vagy az előírt vezetést megtartani képtelen ember örökös eredménytelen vívódásait, hajótöréseit észlelik s akikhez a megsebzettek vezetésért, gyógyulásért vagy legalább enyhülésért fordulnak. De még ezenfelül meggyőződésem az, hogy nem képes e kérdést csak a gyermekre, illetőleg a fiatalkorúra helyesen megoldani, a fiatalkorúak szexuálpedagógiáját igazi jelentőségében átlátni, végiggondolni az, aki nem ismeri ugyánezen kérdésnek súlyosan megoldatlan voltát s annak azután a gyermekkor szexuálpedagógiájába való minden irányú visszahatásait, a gyermek- és ifjúkoron túlterjedőleg, vagyis az emberiséget a maga egészében legközelebről érintő e kérdésnek egészét.

Maga az emberiség is szellemileg még mindig csetlő-botló éretlen gyermek e kérdésben. Gyermek, mely minden előre való lépésénél belébotlik a maga civilizációjának és kultúrájának az ő igazi, az ösztön-énnel szemben való, fejlettséghez képest túlon túl hosszúra szabott köntösébe. Ideje, hogy a természettudományos elmetan tapasztalásai alapján vallás, etika, szociológia és pedagógia összefogva konziliumot tartsanak és igyekezzenek a magasabb és legmagasabb eszményi érdekek megóvásával a meglévő fizikai-fiziológiai valóságokat és az ezektől a mi világunkban sajna nem függetleníthető pszichológiai lehetőségeket is mérlegre téve, a megoldást a mai idők emberére megtalálni.

A fentiekben tárgyalt munkák mind ezt a célt igyekeznek szolgálni. Hogy azon hol messze túlmennek, hol a kritikus ponton fennakadnak, vagy a lehetőségek megszabásában a valóságok előtt szemet hunynak s csak köveket, új talányokat adnak az elbíráható, emészthető igazságra, valódi kenyérre éhező emberiségnek, az nem változtat azon a valóságon, hogy az ember ráeszmélt nyomorúságának egyik főbb forrására, jövőbeli ép fejlődésének egyik legnevezetesebb akadályára s hol merészen, hol túlmerészen, hol meg túlóvatosan, de keresi a jobb, nemcsak egyénileg kényelmesebb megoldás útjait.

RANSCHBURG PÁL.